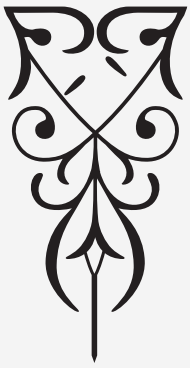


מלאכת צד



סימן שטז

תוכן מלאכת צד

פתיחה למלאכת צד 165

א. מקום הצידה 167
כללי • המכניס בעל חיים ממקום מחוסר צידה למקום שאינו מחוסר צידה • הגבלת חרותו של בעל החיים בלי צידה

ב. מצב בעל החיים הניצוד 170
בעל חיים מוגבל יכולת • הגביל את בעל החיים וצדו בכך • בעלי חיים שהילוכם איטי

ג. סוג בעל החיים 171
שבמינו ניצוד ושאינו במינו ניצוד • סגירת תיבה עם זבובים • פריסת מחצלת על גבי כוורת דבורים

ד. אופן הצידה 173
מעשה צידה גמור • אינו מעשה צידה גמור • צידה ללא מעשה צידה • פריסת מצודה (מלכודת)

ה. אופנים מסוימים שהתירו צידה. 175
במקום צינה • כשיש תרי דרבנן והוא הפסד מרובה • על ידי גוי במקום פסידא • צידה על ידי קטנים במקום פסידא

ו. צידה על ידי מספר בני אדם 177

ז. צידה אחר צידה 177
כללי • צד בלא ידיעה • צד בשוגג

ח. צידה כשכוונתו גם עבור דבר היתר. 179

ט. מזיקים שנשיכתם כואבת ביותר אך אינם ממיתים 180

י. צידת בע"ח שאינם מזיקים כלל 181

יא. בעלי חיים שנשיכתם כואבת ומצערת. 182

יב. בעלי חיים שמזונותיהם עליך וחוזרים לכלובן 183

יג. בעלי חיים שאינם בורחים מפני האדם 185

יד. האם יש צידה באדם 185

פתיחה למלאכת צד

מקור המלאכה במשכן

מלאכת צד נמנית באבות[1] המלאכות. היא התקיימה במשכן בצידת התחשים עבור השימוש בעורותיהם[2].

מהות המלאכה

שלילת חרותו של בעל חיים בן חורין[3] והכנסתו תחת רשות האדם[4].

1 זהו כשיטת הבבלי (שבת עג.) שמנה במשנה את הצד צבי ברשימת ל"ט אבות המלאכות. כך הובא בגמרא (שם עה.) דהצד חלזון חייב משום צידה ע"ש ברש"י. אומנם בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב) מובא לחד מאן דאמר שלא הייתה צידה במשכן, אלא מין חיה טהורה ברא הקב"ה למשה במדבר, וכיוון שנעשתה בה מלאכת המשכן, נגנזה. רבי אבון אמר קרש היה שמה. ע"כ. כלומר אותה חיה הגיעה למשה רבינו מעצמה ולא היה נצרך לצודה. התוספות (שבת עה. ד"ה הצד) ציינו לירושלמי זה, והניחו בצ"ע. עוד עיין ברש"ל המובא במג"א (תצז סק"ו) שבדגים לא חייב משום צידה, כיוון שלא היה כמותו במשכן אלא הדג דגים חייב משום קוצר, ותמה עליו בהגהות נתיב חיים שם איך תפס שיטת ירושלמי ושבק תלמודא דידן.

2 רש"י שבת (עג. ד"ה הצד את הצבי).

3 לאפוקי אם בעל החיים כבר ניצוד ועומד, כגון צבי חיגר חולה או זקן, שבמקרים אלו אין נחשבת צידתו צידה גמורה, ואסורה מדרבנן בלבד, כמובא בשו"ע (שטז, ב). וכן מטעם זה אין איסור צידה בבעלי חיים ביתיים, כמובא בשו"ע (שטז, יב), כי אינם עשויים להישמט מתחת ידי בני אדם, כמו שביאר במ"ב (סקנ"ט). וכן יש דעות שאין איסור צידה בבעלי חיים איטיים (יבואר להלן), והכל מטעם זה.

4 הכנסת בעל החיים תחת רשות האדם היא תנאי לחיוב, לכן חייב רק על צידת בעל חיים שבמינו ניצוד, ואם צד בעל חיים שאינו במינו ניצוד פטור אף אם צדו לצורך, כמו שכתבו התוספות (קז. ד"ה שלא לצורך), ואפילו ר' יהודה המחייב על מלאכה שאינה צריכה לגופה, פוטר כשבעל החיים אינו במינו ניצוד, כמובא ברמב"ם (פ"י הי"ט, כא, כד). וטעם הדבר ביאר בשו"ת אבני נזר (סי' קפט סק"ז) ששונה מלאכת צידה משאר מלאכות, שיש בהן שינוי בדבר שנעשה בו המלאכה. ואפילו בהוצאה מרשות לרשות ישנו שינוי, שהחפץ כעת ברשות אחרת. אבל צידה אין שום שינוי בגוף החיה אלא אצל האדם שנכנסה תחת רשותו. ועל כן רק דבר שבמינו ניצוד לצורך גופו נחשב ברשותו, שיש לו דבר מה. אבל דבר שאין במינו ניצוד, משום שאין לו תועלת כלל בבעל חיים זה, אין לו כלום אף לאחר שניצוד, ונמצא שלא נחשב ברשותו אלא שצידתו נעשתה כדי להציל עצמו שלא יזיקו לו, על כן לא נחשבת מלאכה כלל. ולפי זה ביאר (שם אות טז) את טעם הדבר שהרמב"ם (פ"י הי"ז) פסק שהצד נחש על מנת שלא ישכנו פטור, אפילו שהרמב"ם סובר כר' יהודה המחייב על מלאכה שאצל"ג, לפי שכשאין תועלת בגוף בע"ח הניצוד אלא צדו מסיבה אחרת כגון שלא יזיק לו, פטור אף לר' יהודה, והוי כצד דבר שאין במינו ניצוד, ע"ש. וכן עיין בהרב המגיד (שם הי"ז) שהביא בשם ספר הבתים שאין זה [-צידת נחש כדי שלא ישכנו, הפסת מורסא כדי להוציא הליחה] מלאכה שצריכה לגופה, כי מלאכה שצריכה לגופה הוא עושה המלאכה בעצמה ובכונה, אבל דברים אלו אין כונתו למלאכה, שכל כונתו הוא להוציא לחה ולהנצל כו' עכ"ל: וזה בדומה לדברי האבנ"ז. וכן כתב בפירוש ערוך השולחן (סע' יט) וזו לשונו: הכוונה כן הוא דבצידה כשלא נתכוין לצוד אלא להגן שלא ישיכנו, אין זה בכלל צידה כלל, דצידה עיקר כונתו לצודו לרשותו ובכאן עיקר כונתו להרחיקו והוה היפך ממש מצידה, ולכן גם ענין מלאכה שאינה צריכה לגופה לא שייך כאן דאין זה מלאכה כלל, כיון

שחרור בעל חיים לחופשי

אין איסור לשחרר בעל חיים שניצוד ועומד, כל עוד לא מטלטלו בידיו (משום מוקצה בבעלי חיים[5]).

שהוא היפך מעיקר כוונת המלאכה, כמ"ש. וזהו שאמר שם והוא שיתכוין להנצל מנשיכתן וכו' כופה עליו כלי, כלומר דבכה"ג לא הוי בכלל צידה עכ"ל.

כן ניתן ללמוד גם מדברי הרשב"א (קז.) שהתיר לנעול את ביתו אף שיודע שצבי נמצא בתוכו. וכבר תמהו על דבריו הרבה מהראשונים, אך במרכבת המשנה (פ"י הכ"ג) ביאר שדווקא במלאכת צד נאמר חידוש זה, וזו לשונו: דכל עיקר מלאכת צידה איננה מלאכה בידים מצד העצם, כמו טחינה וקצירה, אלא מצד המקרה כשיש צבי בתוכו ונועל ומתכוון לצבי, אבל בלא כוונה אין עליה שם מלאכה כלל. עכ"ל.

לעוד נפק"מ אפשרית בזה, נראה שכיוון שעניינה של המלאכה הוא הכנסת הבע"ח תחת רשותו, לכן לא מצאנו שישנו אופן של צידה שיחשב כצידה בשינוי, בין אם תופסה בידו או שישב אצל הפתח או עמד בפניה, או אפילו שיסה את הכלב ורק עמד בפני הבע"ח שלא יברח מפניו, בכל האופנים חייב. אמנם במשאת בנימין סי' ח (הובא בביה"ל סע' יב ד"ה לצוד) כתב שאם דוחה התרנגולת ברגלו נחשב כשינוי ואינו אסור מדאורייתא, אבל מסתימת הפוסקים משמע שהם חולקים על המשאת בנימין וכן משמע גם במ"ב (סקנ"ז) בשם המג"א (ס"ק כו) בשם האגודה (פי"ג סי' קכ). יוצא מכאן, שכל האופנים שווים לגבי הצידה, וטעמם הוא כמבואר לעיל, שכן עיקר המלאכה הוא התוצאה והיא שיהיה בעל החיים תחת רשותו של האדם. ודו"ק.

5 כמובא במ"ב (סקכ"ה). איסור מוקצה בבעלי חיים מובא בשו"ע (שח, לט-מ) ע"ש.

כללי איסור צידה

סעיפים א-ד

פתיחה לכללי איסור צידה

כדי להתחייב מהתורה במלאכת צידה צריך שיתקיימו כמה תנאים:

א. מקום הצידה (סעיף א) - שיכניס את בעל החיים למקום שבו יהיה ניצוד לגמרי, כגון ביבר קטן.

ב. מצב בעל החיים הניצוד (סעיף ב) - שיהיה בעל החיים חופשי לגמרי ובעל יכולת מלאה לברוח (שאינו חיגר וכדומה).

ג. סוג בעל החיים (סעיפים ג-ד) - שיהיה במינו ניצוד.

ד. אופן הצידה – שיהיה מעשה צידה.

בחיסרון תנאי אחד מהנ"ל, אין במעשה הצידה איסור תורה אלא איסור דרבנן בלבד, או אף מותר לגמרי.

אלו עיקרי הדברים שיתבארו להלן.

א. מקום הצידה

זה השולחן

הצד צפור דרור למגדל שהוא ניצוד בו, ושאר צִפֳּרים וצבי לבית או לביבר שהם נְצודים בו, חייב; ואם אינו נְצוד בו, פטור אבל אסור.

שו"ע שטז, א כללי

סביב לשולחנך

אין צידה אלא במקום שבעל החיים ניצוד בו

שבת (קו.) - משנה. רבי יהודה אומר: הצד צפור למגדל, וצבי לבית - חייב. וחכמים אומרים: צפור למגדל, וצבי לגינה ולחצר ולביברין - חייב. רשב"ג אומר: לא כל הביברין שוין. זה הכלל: מחוסר צידה - פטור, שאינו מחוסר צידה - חייב. ובגמרא. תנן התם: אין צדין דגים מן הביברין ביום טוב, ואין נותנין לפניהם מזונות. אבל צדין חיה ועוף, ונותנין לפניהם מזונות.

ורמינהו: ביברין של חיות ושל עופות ושל דגים - אין צדין מהם ביום טוב, ואין נותנין לפניהם מזונות. קשיא חיה אחיה, קשיא עופות אעופות ... אמר רבה בר רב הונא: הכא בצפור דרור עסקינן, לפי שאינה מקבלת מרות. דתנא דבי רבי ישמעאל: למה נקרא שמה צפור דרור - מפני שדרה בבית כבשדה. השתא דאתית להכי - חיה אחיה נמי לא קשיא, הא - בביבר גדול, הא - בביבר קטן. ע"כ.

מהגמרא מבואר שכדי לעבור על איסור דאורייתא של צידה צריך להכניס את בעל החיים למקום שהוא ניצוד שם ולנעול[6], ואילו אם צד למקום שאינו ניצוד פטור. מתוך כלל זה נובעים החילוקים שבגמרא בין ציפור דרור לשאר עופות וחיות ועוד. כל הנ"ל נפסק בשו"ע.

כיצד מזהים מקום שבו בעל החיים ניצוד

בגמרא (שם) היכי דמי ביבר גדול, היכי דמי ביבר קטן. אמר רב אשי: כל היכא דרהיט בתריה, ומטי לה בחד שיחייא [מרוצה, שהוא שוחה לאחוז בה (רש"י)] - ביבר קטן, ואידך - ביבר גדול. אי נמי: כל היכא דנפיל טולא דכתלים אהדדי - ביבר קטן, ואידך - ביבר גדול, ואי נמי: כל היכא דליכא עוקצי עוקצי [פיאות להשמט בהן (רש"י)] - ביבר קטן ואידך - ביבר גדול. רשב"ג אומר: לא כל הביברין שוין. זה הכלל: מחוסר צידה - פטור, שאינו מחוסר צידה - חייב. אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרשב"ג וכו'. ע"כ.

מדברי הגמרא עולות שתי הגדרות שונות לזֵהות המקום שבו בעל החיים ניצוד בו: א. ביבר גדול, ביבר קטן; ב. בשם רשב"ג: מחוסר צידה פטור שאינו מחוסר צידה חייב. ומכיוון שמובא בגמרא שהלכה כרשב"ג, ממילא משמע שהגדרות אלו חופפות. כן כתבו בתוספות (ד"ה הלכה), וכן משמע ברבינו חננאל (קז.) שכתב שפירושי הגמרא למחוסר צידה קרובים לדעת רשב"ג.

כאמור, ניתנו בגמרא שלושה פירושים לגודל הביבר: א. דמטי לה בחד שיחייא; ב. דנפיל טולא דכתלים אהדדי[7]; ג. דליכא עוקצי עוקצי. ד. במסכת ביצה (כג:-כד.) חזרה הגמרא על כל מהלך הגמרא כאן, והוסיפה: היכי דמי מחוסר צידה. אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל כל שאומר הבֵא מצודה ונצודנו.

רבינו חננאל (שם) כתב שכל הפירושים הנ"ל להלכה, והביאור הלכה (ד"ה שהם) כתב שזו גם דעת רש"י (ביצה כד. ד"ה הבא), רמב"ם (יום טוב פ"ב ה"ז), אור זרוע (ח"ב סי' שנב), הרב המגיד (פ"ב ה"ז), מאירי (קו. ד"ה המשנה), רבנו ירוחם (נתיב ד ח"א) והטור (תצז). לעומתו פירשו תוספות (ד"ה הלכה, ובביצה כד. ד"ה כל) ששיעורים אלו חלוקים, ושיעור הבא מצודה ונצודנו הוא בעופות, ואילו שלושת הראשונים הם שיעורים בבהמה וחיה, וכן כתב גם הרשב"א (ביצה כד. ד"ה הא). אבל אין הלכה כמותם[8] (ביה"ל שם, ב"י תצז, ז).

---

6 כן מובא בלשון המשנה (קו:), וכן משמע מלשון הרמב"ם (פ"י הי"ט) שתנאי זה הוא מחויב, ואם לא נעל אינו חייב. ועיין ביאור הלכה (ד"ה שהם) שדן במקרה שהכניס הבעל חיים לתוך ביבר שאינו נעול, האם נאמר שעשה מעשה איסור מדרבנן עכ"פ או לא ומצדד לאסור. ע"ש.

7 יש לעיין מה יהיה הדין אם המקום גדול מאוד ויש לו חומות גבוהות, אזי נפיל טולא אהדדי אבל בעל החיים אינו ניצוד שם, והרגיש בזה התוספות (ד"ה היכא), ועיין לחם משנה (פ"י ה"כ).

8 הרמב"ם (פ"י ה"כ) השמיט את עוקצי עוקצי. והביאור הלכה (ד"ה שהם) הסתפק בדעתו, שמא סובר שאין הלכה כפירוש זה, כיוון שבשונה משאר הגדרים אינו תלוי בגודל הביבר אלא במבנה שלו, ואם נאמר שאכן הרמב"ם השמיטו בכוונה ממילא אין הלכה כמותו בזה, או שמא סובר שגם עוקצי עוקצי נפסק להלכה, ונכלל במה שכתב (פ"י הי"ט): "שאין זו צידה גמורה וכו' צריך לרדוף".

זר זהב סביב

בעלי חיים נוספים

השולה דג מן הים לתוך ספל של מים, חייב, דהוי צידה. אבל אם עקרו והבריחו לתוך בריכת מים לא הוי צידה, שגם שם נשמט לחורין ולסדקין ... הצד ארי אינו חייב עד שיכניסנו לכיפה שלו שהוא נאסר בה.

כן כתב הרמב"ם (פ"י הי"ט) והביאו מ"ב (סק"ד).

—

זר זהב סביב

המכניס בעל חיים ממקום מחוסר צידה למקום שאינו מחוסר צידה

המכניס בעל חיים שהיה במקום מחוסר צידה לתוך מקום שאינו מחוסר צידה, חייב.

כן כתבו תוספות (ביצה כד. ד"ה ותניא) ורא"ש (ביצה פ"ג סי' א) ודייקו מכך שהמשנה במסכת ביצה (כג:) אסרה ליתן מזונות לדגים שבביבירין, ואם איסור צידת הדגים הוא רק מדרבנן, לא היו אוסרים על נתינת המזונות משום שנחשב כגזירה לגזירה, אלא על כורחך שאיסור צידתן הוא מן התורה. עוד ראיה הביאו ממה שנאמר במסכת שבת (קו:) שהצד לתוך מחוסר צידה פטור, ומשמע שהצד מתוכו חייב[9]. כן כתב המ"ב (סק"ד), ובשעה"צ (סק"ד) ציין שכן כתב המג"א (סק"ב, ובסימן תצז סק"ט), ואין זה כדעת המשאת בנימין (סי' ח).

—

זר זהב סביב

הגבלת חרותו של בעל החיים בלי צידה

מותר להכניס צבי מבית גדול אחד לשני, ומותר להכניסו על ידי פתח שבין שני הבתים, ואף שלאחר שסוגר את הדלת שביניהם, הוא מגביל את החרות שלו, אפילו הכי מותר, כיוון שגם עכשיו הוא מחוסר צידה.

כן כתב בשמירת שבת כהלכתה (פכ"ז הערה קכב) בשם הגרש"ז.

9 עוד יש לעיין מה הדין אם בעל החיים נמצא בביבר קטן, אלא שיש טרחה לתופסו משם, האם נאמר דחשיב כניצוד ועומד ולכן צידתו מדרבנן או שמא כיוון שיש טרחה נחשבת צידתו מן התורה. עוד עיין ברמ"א (תצז, א) שאסר לצוד דגים ביו"ט אפילו מביבר קטן, כיוון שיש טרחה לתופסם (ע' מ"ב תצז סק"ב שביאר כן). ולכאורה היא מחלוקת המשאת בנימין והרא"ש ולשיטת הרא"ש ותוס' הנ"ל נחשבת צידתן דאורייתא.

ב. מצב בעל החיים הניצוד

זה השולחן

שו"ע שטז, ב
בעל חיים מוגבל יכולת

צד צבי ישן או סומא, חייב; חיגר או חולה (ביאור הלכה ד"ה או חולה – אך אם הוא עייף חייב, אך עייף שאינו יכול לזוז ממקומו מחמת העייפות, אפשר דפטור) או זקן (מ"ב סק"ח – או קטן קודם שיכול לרוץ), פטור.

סביב לשולחנך

מסכת שבת (קו:) ת"ר: הצד צבי סומא וישן חייב, חיגר וזקן וחולה פטור. אמר ליה אביי לרב יוסף: מאי שנא הני ומאי שנא הני, הני עבידי לרבויי [לישמט (רש"י)], הני לא עבידי לרבויי. והתניא חולה חייב, אמר רב ששת: לא קשיא, הא בחולה מחמת אישתא [חולי], הא בחולה מחמת אובצנא [עייפות]. ע"כ. רש"י הבין שמחמת עייפות פטור, שאינו יכול לזוז ממקומו ניצוד ועומד הוא. אבל הרב המגיד (פ"י הכ"ב) כתב שרבנו חננאל פירש: אובצנא כגון שהיו עייפים מחמת כלב או מחמת דבר אחר הרי זה חייב. וביאר שזו גם דעת הרמב"ם (שם), שכתב שהמשסה כלבים כדי שיצודו צבאים ... חיב [אמנם עיין ביה"ל ד"ה (או חולה) שהעיר שלפלא הוא שבר"ח שלפנינו (קז.) כתוב להיפך, שבחולה מחמת אובצנא פטור]. והגר"א (סע' ב) כתב שכן היא גם דעת הרא"ש וטור. בביאור הלכה (ד"ה או חולה) הוכיח מסתימת השו"ע שסובר כשיטת ר"ח, והוסיף שאף על פי כן, אם אינו יכול לזוז ממקומו מחמת העייפות אפשר שמודה לרש"י דחשיב כניצוד ועומד, וכתב שכן משמע מכמה אחרונים.

זר זהב סביב

הצד בעלי חיים אחרים שבעודם ישנים אינם בורחים מיד כשנוגעים בהם, יש להסתפק אם חייב או פטור.

כתב האליה רבה (סק"ג): נראה דהוא הדין שאר מינים הניצודים, וכן משמע ברמב"ם (פ"י הכ"א) וסמ"ג (לאוין סה) שכתבו הצד את הישן והסומא ולא הזכירו צבי. אך צ"ע שמצאתי ברוקח סי' עח בשם הירושלמי (פי"ד ה"א) צבי ישן חייב דקמץ חד ופתח חד ע"כ, משמע דוקא צבי שטבעו שלא לישן בשני עיניו ... ונ"ל דס"ל לרמב"ם דירושלמי פליג אגמ' דידן, מדפוטר שם בסומא וס"ל דישן דינו כסומא, אבל גמרא דידן דמחייב בסומא הוא הדין בישן, וצ"ע עכ"ל הא"ר. והביאו הביאור הלכה (ד"ה הצד צבי) וכתב שצע"ק, שאף מהמובא בגמרא (שבת קו:) שהצד חגבים בשעת הטל פטור, וביאר רש"י שם (ד"ה חגבים) משום שאז עיניהם מתעורות והרי הן כניצודים ועומדים, על כרחך שיש מינים שכשהם ישנים או סומים לא עבידי לרבויי. וכן כתב במ"ב (תצז סקי"ז) בשם החיי אדם בעניין צידת תרנגולים בלילה שעיניהם מתעוורות והצדן פטור, ולכן ביו"ט משום שמחת יו"ט התירו לצודן אף לכתחילה.

—

זר זהב סביב

הגביל את בעל החיים וצדו בכך

אם הגביל את בעל החיים וצדו בכך, כגון שרדף אחריו עד שהתעייף ואינו יכול לזוז או שהיכה בו ועשאו חיגר, יש להסתפק אם חייב.

הביאור הלכה (ד"ה או חולה) כתב כן, שיש להסתפק אם חייב גם משום צידה אף שלא תפסו בידו או שמא אין זו דרך צידה, כי דרכה ליטול את בעל החיים בידו אחר הצידה או להכניסו למקום משומר.

—

זר זהב סביב

יש אומרים שבעלי חיים שהילוכם איטי מטבעם, אין איסור לצודם כלל (מלבד איסור מוקצה שיש בכל טלטול בעל חיים) ויש אומרים שאסור לצודם מהתורה, ויש אומרים שאסור מדרבנן.

בתוספות רי"ד (חגיגה יא.) מבואר שבעלי חיים שהילוכם איטי, כגון שבלול, לא שייכת בהם צידה אפילו מדרבנן. וכן כתב בשמירת שבת כהלכתה (פכ"ז הערה קנד) בשם הגרש"ז. בנוסף כתב הגרש"ז במכתב (מאור השבת ח"א מכתב ג* אות א) שאע"ג שהצב הוא אחד מח' שרצים, וקיי"ל שהצדן חייב (להלן סע' ח) אינו הצב שבזמנינו אלא הוא בעל חיים אחר, שהילוכו אינו איטי כל כך. עיין עוד בתהילה לדוד (סקי"א) שביאר היתר צידת כינים משום שקל לתופסן ואין הן מחוסרות צידה, ולפיכך יש להתיר כיוון שאין במינן ניצוד. הגרש"ז (שולחן שלמה סק"כ) לשיטתו התיר אף בלא טעם דאין במינו ניצוד אלא רק מטעם שהילוכם איטי.

בעלי חיים שהילוכם איטי

אבל הגרי"ש אלישיב (מובא בארחות שבת ח"א פי"ד הערה כ"א) והגר"נ קרליץ (תורת המלאכות הצד ס"ק ק) מחמירים בזה, וכתבו שכך מפורש גם ברבנו ירוחם (ני"ב ח"י), שבתולעים וחלזונות שייכת צידה מדאורייתא. ודעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ו) שאיסור צידת צב הוא מדרבנן, בדומה לצבי חיגר שבסעיף ב.

ג. סוג בעל החיים

סעיפים ג-ד

זה השולחן

כל שבמינו נצוד, חייב עליו; אין במינו נצוד, פטור אבל אסור. הלכך, זבובים אף על פי שאין במינו נצוד, אסור לצודן (מ"ב סקי"ג - חגבים טהורים לדעת רש"י הוא דבר שבמינו ניצוד והרמב"ם אין סובר כן. דגים הם בכלל דבר שבמינו ניצוד).

שו"ע שטז, ג שבמינו ניצוד ושאינו במינו ניצוד

סביב לשולחנך

בעל חיים שבמינו ניצוד או שאינו במינו ניצוד

בגמרא שבת (קו:) ת"ר: הצד חגבין גזין צרעין ויתושין בשבת חייב, דברי ר"מ. וחכמים אומרים: כל שבמינו ניצוד חייב, וכל שאין במינו ניצוד פטור. חגבים: תניא אידך: הצד חגבים בשעת הטל - פטור, בשעת השרב - חייב. אלעזר בן מהבאי אומר: אם היו מְקלחות ובאות - פטור. איבעיא להו: אלעזר בן מהבאי, אירשא קאי או אסיפא קאי - תא שמע: הצד חגבין בשעת הטל – פטור, בשעת השרב - חייב. אלעזר בן מהבאי אומר: אפילו בשעת השרב, אם היו מקלחות ובאות - פטור. ע"כ. השו"ע (שטז, ג) פסק כחכמים, שהצד בעל חיים שאין במינו ניצוד פטור.

בעניין הגדרת מהו דבר שבימינו ניצוד או שאינו במינו ניצוד, הגרש"ז אוירבך (שולחן שלמה ס"ק טו) כתב שמסתבר שאין זה גדר קבוע לעולם, אלא תלוי הדבר לפי רגילות האנשים באותו הזמן.

טעם הפטור כשאין במינו ניצוד

מרש"י (קו: ד"ה שאין במינו ניצוד, קז. ד"ה שלא לצורך פטור) מוכח שהפטור באין במינו ניצוד הוא מטעם מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואילו כשיש במינו ניצוד היינו שהוא צריך לגופה. תוספות (ד"ה שלא לצורך) דחו את פירושו, וכתבו שהצד בעל חיים שאין במינו ניצוד פטור, אף אם צדו לצורך. וכן כתב במ"ב (סקי"ב).

בביאור טעמם של התוספות הנ"ל (שכאמור התקבלו להלכה), שבאינו במינו ניצוד פטור אף אם צדו לצורך, עיין שו"ת אבני נזר (או"ח סי' קפט אות ז), ששונה צידה משאר מלאכות, בזה שאין שום שינוי בגוף החיה אלא רק אצל האדם

שנעשית המלאכה ברשותו. על כן, דבר שבמינו ניצוד לצורך גופו חשיב ברשותו שיש לו דבר מה, ורק באופן זה חשיב מלאכת מחשבת. ואילו בקרית ספר (פ"י הכ"ד) כתב דכל דהוה ניצוד במשכן הוה דבר שבמינו ניצוד.

דבורים

מהב"י משמע דחשיבי במינו ניצוד, ולכן השווה בינם לזבובים (בדבריו על סגירת תיבה שיש בה זבובים), אבל פשט הגמרא במסכת ביצה (לו:) שדבורים נחשבות אינן במינן ניצוד, וכן תמהו הב"ח (סע' ג) והט"ז (ס"ק ג) על דברי הב"י. ועיין אליה רבה (סע' יא) שיישב כיצד הבין הב"י זאת מדברי הגמרא הנ"ל.

חגבים

בגמרא שהובאה לעיל יש מחלוקת בצידת חגבים בשעת הטל. מרש"י (ד"ה הגזין) משמע דהוא דבר שבמינו ניצוד, ולדבריו דברי הגמרא הם אף לדעת חכמים. הרמב"ם (פ"י הכ"ד) כתב שחגבים הוי דבר שאינו במינו ניצוד, ולדבריו הברייתא הנ"ל היא כר"מ ואינה להלכה.

—

זה השולחן

רמ"א שטז, ג
סגירת תיבה עם זבובים

ולכן יש ליזהר שלא לסגור תיבה קטנה, או לסתום כלים שזבובים בו בשבת, דהוי פסיק רישיה שיצודו שם. ויש מקילין במקום שאם יפתח הכלי ליטלם משם, יברחו (מ"ב סקט"ז - הב"ח ומג"א פסקו להחמיר כדעה הראשונה, ועל כן יש לראות ולהפריח הזבובים. עיין בט"ז שמשעה שהפריח הזבובים שראה בעיניו, שוב אין צריך לעיין ולדקדק אולי יש שם זבובים נוספים, כיוון שזה אינו אלא ספק פסיק רישיה במילתא דרבנן).

סביב לשולחנך

דעת בעל התרומות והטור

זו לשון הטור: כתב בעל התרומות, שאסור לנעול בשבת התיבה שיש בה זבובים אלא יתן סכין או שום דבר בין הכיסוי לתיבה, בענין שיוכלו לצאת משם. ונראה לי שאין צורך לדקדק בזה:

א. שאין הזבובים נצודין בתיבה, שאם בא לפתוח התיבה וליטלם יברחו.

ב. ולא דמי לדבורים בכוורת, דקתני פורסין המחצלת ע"ג כוורת ובלבד שלא יכוין לצוד, כי הכוורת קטנה היא והדבורים ניצודין בה[10].

ג. ועוד דבכוורת גופה קתני ובלבד שלא יכוין לצוד אלמא כי לא מכוין שרי. עכ"ל הטור.

דעת הבית יוסף

הב"י דן בדברי הטור ודחה את שני טעמיו האחרונים, מכיוון שאין לנו לחלק בין כוורת לתיבה, שאם כן נתת דבריך לשיעורים, ולגבי הטענה שאינו מתכוון לצוד, הרי מבואר בגמרא דלמסקנה בעינן שלא יהיו ניצודין בהכרח. אבל כתב טעם אחר להתיר והוא שרק בכוורת החמירו, כי דבורים הן במינן ניצוד, אבל זבובים נחשבים אין במינם ניצוד וצידתם היא פסיק רישא בדרבנן ושרי[11]. לבסוף

10 ביאר המ"ב (סקט"ו) דההיתר הוא משום דהוי תרי דרבנן: מחוסר צידה, ועוד דהוה אינו במינו ניצוד.

11 זהו לשיטתו שפסיק רישא בדרבנן שרי, כמובא בשו"ע (שיד, א). הב"ח וט"ז הקשו על דעת הב"י, הרי מפורש בגמרא שדבורים הוי אינו במינו ניצוד. ואכן למעשה, אין מקילים בפסיק רישא בדרבנן כדעת הב"י, כמובא במ"ב (שיד, א) בשם פוסקים רבים.

סיים: ומכל מקום כיון דנפק מפומיה דבעל התרומה וכתבו המרדכי ולא חזינן מאן דאפליג עליה, מי יקל ראשו שלא לחוש לדבריהם[12].

פסיקת הרמ"א ויתר האחרונים

הרמ"א כתב בסתם את דברי ספר התרומה, אבל משמע שדווקא בתיבה קטנה החמיר, ואילו בגדולה שאינם ניצודים בה, מותר (כנימוק השני של הטור). אחר כך כתב שיש מקילין במקרה שאם יפתח התיבה יברחו (כנימוק הראשון של הטור).

הב"ח והמגן אברהם סק"ח (וכן הב"י באמור) החמירו כדברי ספר התרומה ומשמע שלא מחלקים בין תיבה קטנה לגדולה.

הט"ז (סק"ג) לעומתם פסק כטור, וכתב ליישב את דברי הטור, שלא בא הטור לחלוק על בעל התרומה, אלא שלדעתו אם רואה שם זבובים יפריח אותם, אבל אחרי זה אין צורך יותר לדקדק, ויוכל לסגור את התיבה בלי בדיקה נוספת אם יש שם זבובים. ונתן טעם לזה, דהוא ספק פסיק רישא והוה דבר שלא מתכוין. והמשנה ברורה הביאו (סקט"ז).

—

זה השולחן

שו"ע שטז, ד

פורסין מחצלת על גבי הכוורת, ובלבד שלא יכוין לצוד, וגם הוא בענין שאינו מוכרח שיהיו נצודים, כי היכי דלא להוי פסיק רישיה.

פריסת מחצלת על גבי כוורת דבורים

סביב לשולחנך

כן היא מסקנת הגמרא במסכת ביצה (לו.-לו:).

בהגדרת "אינו מוכרח שיהו ניצודים", כתבו התוספות (ביצה לו: ד"ה אלא): ופירש הר"מ מאייבר"א דלר"ש אפילו חור קטן שאינו נראה לדבורים נחשב דלא כפסיק רישא[13]. דברים אלו הובאו במ"ב (סקי"ד, וגם ס"ק יח).

ד. אופן הצידה

זר זהב סביב

המשלח כלבים כדי שיצודו צבאים וארנבים וכיוצא בהן, וברח הצבי מפני הכלב והיה הוא רודף אחר הצבי או שעמד בפניו והבהילו עד שהגיע הכלב ותפשו, הרי זה תולדת הצד וחייב, וכן העושה כדרך הזו בעופות.

מעשה צידה גמור

כן כתב הרמב"ם (פ"י הכ"ב). המ"ב (סק"י) כתב שהסיבה שחייב, אף שרק עמד שם והבהילו, משום שזוהי דרך הציידים, ובשעה"צ (סקי"ג) ביאר יותר, אע"ג שבאמת הכלב הוא הצד את בעל החיים, והאדם אינו אלא גרמא לזה, כיוון שכן הוא דרך הציידין חייב.

---

12 עיין שו"ת גינת ורדים (כלל ג סי' יד) שכתב כדבר פשוט שכל שאין במינו ניצוד והאדם אינו מתכוון לצודו לצורך, מותר. בשו"ת יביע אומר (ח"ד סי' כז סק"ד) הביאו ותמה עליו, איך פשוט לו דינו, הרי יש פוסקים בסוגיה זו שמשמע מהם שיש איסור בזה.

13 ואילו לר' יהודה שאסר אינו מתכוון, נדרש חור שיהא נראה לדבורים. כתבו התוספות שם שרש"י סובר שלמסקנה לר"ש מותר אפילו מכסה את כל החלונות והוא פסיק רישא. בחכמת שלמה שם העיר שאין זה ברש"י שלפנינו, אלא כנראה כך הייתה גרסתם בגמרא.

—

זה השולחן

רמ"א שטז, ב אינו מעשה צידה גמור

המשסה כלב אחר חיה בשבת, הוי צידה; וי"א אף בחול אסור לצוד בכלבים, משום מושב לצים (מ"ב סק"י - אם עשה בעצמו מעשה צידה, כגון שברח הצבי מן הכלב והיה עייף ויגע, ורדף אחריו, והשיגו הכלב על ידי זה, הוי צידה גמורה. ואפילו אם רק עמד בפניו והבהילו עד שהגיע הכלב ותפסו, הוי ג"כ תולדה דצידה, ומיחייב, שכן דרך הציידים).

סביב לשולחנך

דברי הרמ"א הם מהכלבו (סי' לא כז:) ומהאור זרוע (הלכות שבת סי' פג אות יז). וכתבו המג"א (סק"ד) והגר"א דזה דווקא אם עשה מעשה, כגון שעמד בפניו והבהילו וכיוצא בזה כדברי הרמב"ם (פ"י הכ"ב), אבל אם לא עשה מעשה כלל, אינו אסור מדאורייתא אלא מדרבנן בלבד. האליה רבה (סק"ו) תמה עליהם, כי מלשון הכלבו מוכח דהוא דאורייתא[14], והביאו בבאר היטב (סק"ג). המ"ב (סק"י), על אף תמיהת האליה רבה, פסק כחילוקו של המג"א.

זר זהב סביב

תפסו הכלב ולקחו האדם מידו

אם תפסו הכלב בלא סיוע של האדם ואח"כ לקח הוא מיד הכלב פטור.

משום שכבר ניצוד ועומד על ידי הכלב, בדומה למובא בתוספתא (שבת פי"ג ה"ב) דאם צדו אחד ונתנו לחבירו, השני פטור (כן כתב ביה"ל ד"ה הוי צידה).

—

זר זהב סביב

צידה ללא מעשה צידה

באר היטב (סק"ג) – וכתב בתשובת ר' י"ט סימן רמה: ראה צבי ואמר לו תא ניא תא ניא ולא עשה בו מעשה ולא הכניסו למקום המשתמר וישב שם עד הערב, אין כאן בית מיחוש כיון שלא נגע בו.

—

זר זהב סביב

פריסת מצודה (מלכודת)

איסור פריסת מלכודת

אסור לפרוס מלכודת בשבת. ואם פרס מלכודת ובשעת פריסתו נכנסה החיה לתוכה חייב חטאת, אבל אם נכנסה אח"כ לתוכה פטור אבל אסור.

שנינו במשנה (שבת יז:) בית שמאי אומרים: אין פורסין מצודות חיה ועופות ודגים אלא כדי שיצודו מבעוד יום, ובית הלל מתירין. בביאור המשנה כתבו התוספות (שם ד"ה אין), אע"ג

14 אומנם לשון הכלבו שכתב: "ורדף כדי שיגיע הכלב לתָפשה", משמע דהוה על ידי מעשה, וכדברי המג"א. וכן כתב ביה"ל ד"ה הוי צידה ליישבו.

דבשבת נמי אם פירש מצודה אינו חייב חטאת שאינו יודע אם יצוד אם לאו, מ"מ גזרו לפרוש מצודה, דפעמים אתי לידי חיוב חטאת, כגון שבשעת פריסתו ילכוד. דהכי קתני בתוספתא הפורס מצודה לבהמה או לעוף ונכנס לתוכה חייב. עכ"ל. מבואר מדבריהם שהפורס מצודה ובשעת הפריסה נלכד בעל החיים חייב, ואף אם לא נלכד מיד גזרו שמא בשעת פריסתו ילכוד. כן כתבו המג"א (סק"ט) והמ"ב (סקי"ח).

פריסת מלכודת שבוודאות תצוד

יש אומרים שאם בוודאי יצוד על ידי המלכודת, כי יש הרבה חיות ויבואו לאכול וכדומה, חייב, אפילו שבעלי החיים יבואו רק לאחר זמן. ויש חולקים.

כתבו פמ"ג (א"א סק"ט) ושו"ת אבני נזר (סי' קצא) שאם ודאי יצוד בפריסה זו של המצודה, כי יש הרבה חיות ויבואו לאכול וכדומה, חייב, אפילו אם בעלי החיים יבואו לאחר זמן. כמו כן השפת אמת (שבת יז:) הקשה על עיקר דברי התוספות במה שכתבו שרק כשצד מיד עם פריסת המצודה חייב, והקשה על זה השפ"א דמה בכך שלא ניצוד מיד, כל שניצוד בשבת עצמה חייב. ונראה שגם הוא סובר כדברי הפמ"ג והאבני נזר. אולם בשו"ת ערוגות הבושם (סי' פ אות כח) כתב שצידה אינה כאפייה ובישול, שבהם אם יניח הדבר כך יאפה ויתבשל ממילא, מה שאין כן צידה מי ערב שתילכד שם חיה.

נראה שיסוד מחלוקתם הוא האם פריסת המצודה היא גופא מעשה הצידה, אפילו אם יבואו לשם בעלי החיים רק אחר זמן, מכל מקום מעשה הצידה נחשב כבר מעכשיו, כיוון שבאו לרשותו בזמן מן הזמנים, ובדומה לבישול שחייב מעת ששם הקדרה על אף שיתבשל אח"כ, או שמא אין מעשה הצידה מחייב אלא משום מעשה האדם שצדן, ואין זה קורה אלא אם בשעת הפריסה עצמה נלכד כבר בעל החיים. בשו"ת הר צבי (טל הרים מלאכת צד) כתב כדברים האלו, שהעיקר הוא אם בשעת פריסתו או סמוך לה יצוד, ואם לא כן נחשב כגרמא. גם החזון איש (סי' לו סק"א) סובר כן, ולכן כתב שיש מקום להקל בנוכרי שהביא דגים ביו"ט. כדבריו כתבו גם המנחת חינוך (מוסך השבת סי' כ) ושו"ת בית אפרים (או"ח סי' כ), וכן פסק להלכה הגרע"י (חזון עובדיה שבת ה עמ' צו). עיין עוד תוספות (שבת יז: ד"ה אלא) ושו"ת אבני נזר (סי' שפט אותיות ח-י).

פריסת מלכודת לבעלי חיים שאין במינם ניצוד

אין איסור פריסת מצודה אמור אלא בבעל חיים שהוא במינו ניצוד. אבל בבע"ח שאינו במינו ניצוד, מותר להעמיד מצודה על מנת לצודו, אבל יש להיזהר שלא יבוא לידי צידה בעודו פורס המצודה.

הטעם לדין זה כי סיבת איסור פריסת מלכודת היא גזירה שמא יבוא לידי צידה שיש בה חיוב חטאת, ולכן בבעלי חיים שאין במינם ניצוד, ואיסור צידתן הוא מדרבנן בלבד, אין גוזרין גזירה לגזירה לאסור גם פריסת מלכודת. כן כתב פס"ת (סק"ט), וכן משמע בחזון עובדיה (ח"ה עמ' קיח-קיט) שהתיר פריסת מצודה עבור צידת עכברים, מכיוון שצידתם אינה עבור גוף העכבר, ואינה אלא מלאכה שאינה צריכה לגופה[15].

ה. אופנים מסוימים שהתירו צידה

זר זהב סביב

מ"ב (סק"ה) – אם נכנסה ציפור דרור לבית אסור לנעול את החלון. אבל בימות החורף שישנו צער צינה או צער אחר מותר לנעול אם כוונתו רק להנצל מהקור ואינו רוצה כלל בצידת הצפור.

כן כתב החיי אדם (ח"ב כלל ל ס"ב). בטעם ההיתר נאמרו שני ביאורים: לדעת קצות השולחן

במקום צינה

(סי' קכא בדה"ש סקט"ו) התירו פסיק רישא דלא אכפת ליה באיסור דרבנן. לדעת הג"ר ניסים קרליץ (חוט שני ח"א פט"ו סק"ב) הואיל ואינו צד את בעל החיים צידה גמורה אלא רק מצמצם את מקומו ומקרב צידתו, לא אסרו במקום שאין כוונתו לצידה. מטעם זה דעתו שמותר לסגור בעל חיים בחדר מסוים, כשאין כוונתו אלא שלא ייכנס לחדר אחר, כיוון שאין כוונתו אלא לצמצום מקומו.

15 אומנם במגן אברהם (סק"ט) כתב בהדיא שעכברים נחשבים במינו ניצוד, אך נראה שדעת הגר"ע יוסף שבימינו נחשבים אינם במינו ניצוד, שהרי הגדרות אלו משתנות לפי התקופה, כמו שכתבנו לעיל בשם הגרש"ז אוירבך בשולחן שלמה (ס"ק טו). עוד עיין פס"ת (סק"ט) שציין למחלוקת האחרונים האם עכבר בימינו נחשב במינו ניצוד או לא.

—

זר זהב סביב

כשיש תרי דרבנן והוא הפסד מרובה

במקום הפסד מרובה מותר לצוד בעל חיים, אם יש תרי דרבנן לקולא בצידתו. אבל אם אינו הפסד מרובה אסור.

באחרונים הובאו כמה דוגמאות לזה: במ"ב (סקנ"ז) כתב שמותר לעמוד בפני העוף שגדל בין בני אדם שלא יברח, כדי שיחזור מעצמו לבית. עוד הביא מהמג"א בשם האגודה, שמותר לדחות העוף מאחריו שייכנס לבית, אם הבית גדול שאין יכול להשיגו שם בשחייה אחת, שהרי אין כאן צידה גמורה. כמו כן כתב במ"ב (סקנ"ח) שאם מתכוון להכניס העוף לכלוב כדי שלא יעשה נזקים בבית, אפשר שיש להקל, ובביאור הלכה (סע' יב ד"ה לצוד) ביאר שבאמת אם היה רק מקום פסידא אין להתיר, ואע"ג דבעלמא הוא רק איסור דרבנן, כיוון שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה[16], ובדומה לזה אסר במ"ב (סקל"ג) לומר לגוי ליטול דג מחבית של מים ולהניחו ביבשה, אע"פ שירא שמא ימות וייפסדו המים. ורואים מכאן שלא התיר המ"ב, אף שמדובר באיסור דרבנן בלבד. ואפילו במקום הפסד מרובה אין להתיר אלא אם יש צד נוסף להקל, וכגון הכא שהוא בעל חיים שמזונותיו עליך [וכמו שכתב בביה"ל (שם) בשם המשאת בנימין (סי' ח), שבמקום הפסד מקילים דחיית התרנגולת שחוזרת לכלובה לערב להכניסה לתוך הבית, כיוון שזו צידה על ידי שינוי].

עוד עיין ביאור הלכה (סעיף ו ד"ה והלך לו) שהתיר פתיחת הדלת וסגירתה על בעל חיים שמורגל בבית ואיסור צידתו הוא דרבנן בלבד.

—

זר זהב סביב

על ידי גוי במקום פסידא

במקום שאיסור הצידה הוא מדרבנן, מותר לצוד על ידי גוי, דהוה שבות דשבות במקום פסידא. לדעת החזון איש (סי' נב סקט"ז) בבעלי חיים שמזונותיהן עליו, מותר אף על ידי ישראל וכן מותר לטלטלו בידו.

עיין חיי אדם (ח"ב כלל ל ס"ד) שכתב להתיר צידת עופות שיצאו לחוץ על ידי גוי, משום דהוה שבות דשבות, והביאו המ"ב (סקנ"ז). כמו כן התיר במ"ב (ס"ק ס) לומר לגוי לצוד העופות שעדיין לא הורגלו בביתו, להכניסם למקום דלא מטא ליה בחדא שיחייא. אבל בחזון איש (סי' נב סקט"ז) כתב שכיוון שצידת עוף שברשותו אינה אסורה אלא מדרבנן יש לסמוך על המתירים (היא דעת השו"ע סעיף יב), משום צער בעלי חיים וחשש הפסד, וכן יש להקל באיסור מוקצה מחמת טעמים אלו. כך פסקו להקל השמירת שבת כהלכתה (פכ"ז הלכה לו) וחזון עובדיה (שבת ה עמ' קה).

—

זר זהב סביב

צידה על ידי קטנים במקום פסידא

מ"ב (ס"ק ס) – אם קנה אווזים ותרנגולים חדשים שעדיין אינן רגילין כלל בביתו ואם יצאו לא יחזרו לבית, הצדן חייב. אך אם הבית גדול באופן שאין בעל החיים ניצוד בו, ותינוקות קטנים רודפים אותם על מנת להחזירם לתוך הבית הזה, אין מוחין בידן.

16 ואע"ג שהתרנו במקום היזקא לצוד נחש שמא ישכנו, מקום היזקא עדיפא ממקום הפסד (ביה"ל שם).

מצבי צידה שונים

סעיפים ה-ו

ו. צידה על ידי מספר בני אדם

זה השולחן

שו"ע שטז, ה

צבי שנכנס לתוך הבית ונעל אחד בפניו, חייב; נעלו שנים, פטורים; אין אחד יכול לנעול, ונעלו שנים, חייבים (מ"ב סקכ"ג - ואם אחד יכול לעשות בעצמו והשני אינו יכול, ועשוהו שניהם, זה שיכול חייב דמסייע אין בו ממש והוי כאלו עשה הכל לבד וזה שאינו יכול פטור אבל אסור). הגה: ואם הפתח כבר מגופף, מותר לנעלה במנעול (מ"ב סקכ"ג - וכן כשהיה הצבי קשור בבית מותר להגיף את הדלת ואפילו אם ניתר הצבי אח"כ א"צ לפתוח הדלת כדי שיצא כיון דבהיתר סתם הדלת).

סביב לשולחנך

דברי השו"ע לקוחים מהמשנה (קו:). ומדובר כאן בבית קטן, דמטא ליה בחדא שחיא, דאי לאו הכי פטור אבל אסור (ביה"ל ד"ה ונעל).

הטעם ששניים שנעלו פטורים, משום דכתיב: "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה" וגו', ודרשינן (שבת ג.) "בעשותה" - העושה את כולה ולא העושה את מקצתה. ע"כ, ומכיוון שכל אחד בפני עצמו יכול לנעול, הרי כל אחד אינו עושה אלא מקצת המלאכה. לכן, אם הדרך היא לנעול על ידי שניים, שניהם חייבים, כי בלי שניהם לא הייתה נעשית המלאכה (מ"ב ס"ק כב).

מדברי הרמ"א כאן מבואר, שאם בעל החיים כבר ניצוד ועומד אין איסור להוסיף שמירה על שמירתו. המ"ב (סקכ"ג) הוסיף שכמו כן אם היה הצבי קשור בבית מותר להגיף את הדלת, ואפילו אם ניתר הצבי מן הקשירה אחר כך, אין צריך לפתוח הדלת כדי שיצא.

ז. צידה אחר צידה

זה השולחן

שו"ע שטז, ו כללי

ישב אחד על הפתח ומלאו, יכול השני לישב בצדו (מ"ב סקכ"ד – ואפילו אם כונתו בשביל הצבי שרי, כיון דכבר ניצוד על ידי הראשון); ואפילו אם עמד הראשון והלך לו, השני פטור ומותר; והראשון, חייב.

סביב לשולחנך

דין זה גם הוא מן המשנה (שבת קו:) וכמו שביארה הגמרא (שם קז.) שפטור ומותר הוא. כתב המ"ב (סקכ"ד) שאפילו אם כוונתו בשביל לצוד את הצבי בכל זאת הישיבה על הפתח מותרת, מכיוון שכבר ניצוד על ידי הראשון.

עיין בביאור הלכה (שטז, יב ד"ה דאסור) שמותר להאכיל העופות אם לא יפתח הלול לגמרי באופן שלא יוכלו לברוח, וטעמו כמו שמבואר כאן, שכבר נעשתה פעולת הצידה קודם ההאכלה.

זר זהב סביב

מ"ב (סקכ"ה) - ומיירי שבעת שהלך הראשון לא זז השני ממקומו כלל, וכגון שהליכתו היתה לתוך הבית או שהשני ישב בתוך חלל הפתח מבפנים להבית והראשון ישב בתוך חלל הפתח לחוץ, ונמצא כשהלך הראשון נשאר הוא על מקומו. וע"כ מותר לו לכתחילה לישב עד שתחשך אף שהוא מתכוין בשביל הצבי, כיון שאינו עושה מעשה חדש אלא הוא שומר להצבי שכבר ניצוד.

אבל אם היה הדבר להיפך - שהשני ישב מבחוץ והראשון מבפנים והיה צריך השני לקום ממקומו בעת שיצא הראשון לחוץ ונתבטלה צידת הצבי, וכשחוזר השני למקומו למלא את הפתח, הרי הוא חייב משום צידה.

בביאור הלכה (ד"ה והלך לו) הביא שדין זה שנוי במחלוקת: לדעת המג"א (סקי"א) אם כבר ניצוד פעם אחת שוב לא שייך בו צידה ומותר לסגור הדלת, אם מתכוון לשמירת ביתו ולא לצוד את העוף. לעומתו התוספות יום טוב (שבת פי"ג מ"ז) החמיר בכל מקרה, וכמותו כתבו כל האחרונים, וכן פסק במ"ב.

—

זר זהב סביב

צד בלא ידיעה

איסור צידה שייך רק אם ידע בעת הנעילה שצבי בתוך הבית, אבל אם רק אחר הנעילה נודע לו שיש שם צבי, לא עשה איסור ואף מותר להישאר שם ולשומרו.

דזה דומה לנתכוין להגביה תלוש וחתך מחובר דאנוס הוא, ואפילו אם נתכוין אח"כ שלא לפתוח הדלת עד הערב משום הצבי גם כן אין איסור בדבר. והוא הדין בישב על הפתח ולא ידע שצבי בתוכו ואח"כ נודע לו שיש שם צבי מותר לו לישב ולשמור עד שתחשך, מפני שקדמה צידה למחשבה (כן כתב ביה"ל ד"ה חיב, בשם הרמב"ן קו: ד"ה הא).

—

זר זהב סביב

צד בשוגג

הביאור הלכה (ד"ה ישב) מצדד שאם צד בשוגג, אסור לו להמשיך ולישב עד שתחשך.

דייק שם מלשון הרמב"ן (קו: ד"ה הא), שאם עבר על איסור צידה שוב אסור לו להמשיך לשבת ולחסום את הפתח.

ח. צידה כשכוונתו גם עבור דבר היתר

זר זהב סביב

אסור לנעול את ביתו כדי לשמור כלי הבית אם יודע שיש צבי בתוכו, אף על פי שאין מתכוון לצידת הצבי, כיוון שזה פסיק רישיה וחייב, וכל שכן אם מתכוון גם לצידת הצבי.

זו לשון רשב"א (קז.): ובירושלמי (שבת פי"ג ה"ו) נראה שהתירו לנעול לכתחילה ביתו לשמור ביתו וצבי שבתוכו, דכיון שהוא צריך לשמור ביתו, אף על פי שעל ידי כך ניצוד הצבי ממילא מותר, ובלבד שלא יתכוין לשמור את הצבי בלבד. עכ"ל. הר"ן (שבת לח.) הביא דבריו ותמה עליהם, הרי זהו פסיק רישא ואיך התיר זאת, ולכן כתב שאין להקל כל כך, ודחה את הראיה מהירושלמי. כדעת הר"ן כתבו גם הריטב"א (קז.) והרב המגיד (פ"י הכ"ג), ומחלוקתם הובאה בב"י סו"ס שטז. אומנם באחרונים ניתנו ישובים שונים לשיטת הרשב"א[17], אך להלכה כתב המ"ב (סקכ"ה) שיש להחמיר[18] וכן בחזון עובדיה (שבת ה עמ' צז) כתב שנכון להחמיר.

17 בשעה"צ (סקל"ג) כתב שגם הרשב"א לא התיר אלא דווקא כשעיקר כוונתו בשביל שמירת ביתו. לדעת מרכבת המשנה (פ"י הכ"ג) דווקא בצידה התיר, שכל עיקר מלאכת צידה איננה מלאכה בידים מצד עצם הפעולה, כמו טחינה וקצירה, אלא מצד התוצאה, כשיש צבי בתוכו ונועל ומתכוון לצבי, אבל בלי כוונה אין עליה שם מלאכה כלל. כעין זה כתב האבני נזר (או"ח ח"א סי' קצד) שהרשב"א סובר שכל שלא הכניס לבית וגם נעל בעבור שמירת הצבי, אין זה נחשב מעשה להתחייב עליו, ואינו נחשב אלא לגרמא, ע"ש שפלפל בזה. לביאורים נוספים עיין בספר עונג יום טוב (סי' כב) ובחזון עובדיה (שבת ה עמ' צז). ואכמ"ל.

בשלטי הגבורים (לח. אות ג), אחר שהביא מחלוקת הרשב"א ור"ן כתב חידוש גדול אף מזה של הרשב"א, דכל שאפשר לעשות המעשה בלא איסור, אזי אף אם עושה אותו באופן של פס"ר שרי. שביתת השבת כתב (כללי דבר שא"מ ופס"ר אות ג) שלדברי שלטי הגבורים ההורג תרנגול כי צריך לדמו לא חייב על ההריגה, כי אפשר להוצאת דם גם בלי הריגה. ובשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' רכט) כתב שכדבריו מופיע ברש"י (זבחים צא: ד"ה הא ר"ש) ושמדברי רש"י ותוספות במסכת סוכה (לג:) בדין שאין ממעטין ענבי הדס ביום טוב מוכח שלא סוברים כך. וכן סתימת הרמב"ם (פ"א ה"ה) שלא כדברי השל"ג. וכן כתב לדינא בשבה"ש (שם) להחמיר.

18 בשעה"צ (סקל"ג) הביא את רע"א שהביא ראיה להחמיר בזה, מהא דסגירת תיבה שיש בה זבובים שבסע' ג, ומוכח מדבריו שאפילו באיסורי דרבנן יש להחמיר (דהרי זבובים הוי אינו במינו ניצוד ואפילו הכי אסור). אומנם בחשוקי חמד (כאן) הסתפק שמא אף המ"ב יתיר באיסורי דרבנן, וכתב לדייק בדבריו. וי"ע.

סעיפים ז-ט

צידת מזיקים

ט. מזיקים שנשיכתם כואבת ביותר אך אינם ממיתים

זה השולחן

שו"ע שטז, ז הצד נחשים בשבת, או שאר רמשים המזיקים, אם לרפואה, חייב; ואם בשביל שלא ישכנו, מותר.

סביב לשולחנך

דין זה מופיע כמימרא בגמרא (שבת קז.) ואחר כך (שם קז:) אמרה הגמרא שדין זה הוא אליבא דרבי שמעון, הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, הילכך צידת נחש לשם מניעת נזק - מותרת. עוד מבואר שם וכן בדברי הרב המגיד (יובאו להלן), שאין כאן סכנת נפשות[19], אלא מדובר בבעלי חיים שנשיכתם קשה מאוד.

הרמב"ם פסק כר' יהודה שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, ואעפ"כ הביא (פ"י הכ"ה) ברייתא זו להלכה, ולכאורה קשה, הרי דין הברייתא מבוסס כאמור על שיטת ר"ש, שאותה דחה הרמב"ם. הרב המגיד (שם הי"ז) יישב סתירה זו ואמר, שדברי הגמרא כי ההיתר הנ"ל הוא אליבא דר"ש בלבד, אינם להלכה, ולמעשה ההיתר קיים אפילו לר' יהודה. בטעם ההיתר אליבא דר' יהודה כתב הרב המגיד בשם ספר הבתים: יראה לי שאין זה מלאכה שצריכה לגופה, כי מלאכה שצריכה לגופה הוא עושה המלאכה בעצמה ובכונה, אבל דברים אלו אין כונתו למלאכה, שכל כונתו הוא להוציא לחה ולהנצל כו' וכ"נ דעת הר"ם שכתב רמשים המזיקים וכו' עכ"ל: כלומר שהוא אינו עושה המלאכה עצמה אלא מתעסק בה (הרב המגיד שם). ביתר ביאור כתב ערוך השולחן (סע' יט): הכוונה כן הוא דבצידה כשלא נתכוין לצוד אלא להגן שלא ישיכנו, אין זה בכלל צידה כלל, דצידה עיקר כונתו לצודו לרשותו ובכאן עיקר כונתו להרחיקו והוה היפך ממש מצידה, ולכן גם ענין מלאכה שאינה צריכה לגופה לא שייך כאן דאין זה מלאכה כלל, כיון שהוא היפך מעיקר כוונת המלאכה, כמ"ש. וזהו שאמר שם והוא שיתכוין להנצל מנשיכתן וכו' כופה עליו כלי, כלומר דבכה"ג לא הוי בכלל צידה עכ"ל הערוה"ש. אכן היתר זה הוא דווקא אם בעת הצידה מכוון לזה (ע"פ ביה"ל סעיף ט ד"ה ולהרמב"ם).

19 אומנם הביא הרב המגיד (שם) הסבר נוסף והוא שכיון דרבים ניזוקים בו חשיב ליה כסכנת נפשות. שעה"צ (סקל"ח) כתב שאין הלכה כהסבר זה, אלא העיקר הוא שמדובר בבעלי חיים שאין נשיכתן מהווה סכנת נפשות, שאם לא כן לא הייתה הגמרא מעמידה היתר זה רק אליבא דר"ש, אלא אליבא דכולי עלמא.

י. צידת בע"ח שאינם מזיקים כלל

זה השולחן

שמונה שרצים האמורים בתורה, הצדן חייב ... ושאר שרצים ... והצדן לצורך, חייב; שלא לצורך, או סתם, פטור אבל אסור, ולהרמב"ם חייב. שו"ע שטז, ח

סביב לשולחנך

במשנה (שבת קז.) שנינו: שמנה שרצים האמורים בתורה, הצדן והחובל בהן - חייב. ושאר שקצים ורמשים, החובל בהן - פטור, הצדן לצורך - חייב, שלא לצורך – פטור. ובגמרא (שם קז:) מאן תנא [-שהצד שאר שקצים ורמשים פטור], אמר רב יהודה אמר רב ר' שמעון היא, דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה. לכן הרמב"ם (פ"י הכ"א) פסק שהצדן אפילו שלא לצורך חייב, כי לדעתו הלכה כר' יהודה. אולם יתר הפוסקים, הסוברים כר' שמעון, כתבו שדווקא אם צדן לצורך חייב, אבל אם צדן שלא לצורך פטור. וכן כתב בשו"ע (שטז, ח) בסתם, ורק ציין לרמב"ם. כן כתב במ"ב (סקל"ד) שרוב הפוסקים סוברים כדעה הראשונה.

בטעם ההבדל בין שמונה שרצים לשאר שקצים ורמשים, כתבו התוספות (שם ד"ה הצדן) דאלו יש להם עור וסתמייהו ניצודין לצורך עורן. הר"ן (שבת לח: ד"ה הצדן) בשם ר"י תירץ דח' שרצים האמורים בתורה אין דרכן להזיק וכל צידתן לצורך הוא, אבל שאר שקצים ורמשים שדרכן להזיק, פעמים אדם צדן שלא לצורך והיינו כדי שלא יזיקו. לפי הסברו של הר"ן, שרצים שאין דרכן להזיק צידתן בדרך כלל לצורך כלשהו, אף שאין להם עור (פמ"ג א"א סקי"ד).

זר זהב סביב

בביאור הלכה (ד"ה או סתם) כתב שאם שאר שרצים רצין אחריו, מותר לצודן, ואפשר שמותר אפילו להורגם.

כתב הר"ן (שבת לח:) ששאר שקצים ורמשים "דרכם להזיק" פעמים אדם צדם שלא לצורך, והיינו כדי שלא יזיקו והוה מלאכה שאינה צריכה לגופה. הביאור הלכה (ד"ה או סתם) הביא את דברי הר"ן האלו, וכתב דמה שלא נזכר בסתם שמותר לצודם, כמו בנחש בסעיף ז, היינו כיון שרק בנחש ובדומה שנשיכתן קשה מאוד התירו. אבל הוסיף שאם רצין אחריו, מותר, כמו שכתוב בסעיף י. אומנם בביאור הלכה (ד"ה ואסור) כתב גבי פרעוש שעוקצו, שרק צידה התירו בצירוף ההיתר שפרעוש אין במינו ניצוד, אך לא התירו הריגתו מכיוון שמצער את האדם צערא בעלמא. וברור הוא שרצין אחריו לא עדיפא מעוקצו ממש, ואפילו הכי החמיר הביה"ל בעקיצת פרעוש והיקל ברצין אחריו. אי לכך נראה לומר שעקיצת פרעוש מצערת פחות מנשיכת שאר שרצים, כלשונו של הביה"ל: "צערא בעלמא".

יא. בעלי חיים שנשיכתם כואבת ומצערת

זה השולחן

שו"ע שטז, ט פרעוש, הנקרא ברגו"ת בלשון ערב, אסור לצודו אלא אם כן הוא על בשרו ועוקצו (מ"ב סקל"ז - יש מקילין גם כשהוא על חלוקו מכפנים ליטלו בידו ולהשליכו פן יבא לידי עקיצה. ואם אפשר לו להפילו לארץ בלי נטילה ביד בודאי נכון להחמיר בזה).

סביב לשולחנך

היתר צידה במקום צער

בגמרא (שבת קז:) מובאת מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע בעניין צידת פרעוש, ר' אליעזר סובר שאיסור צידתו מהתורה ואילו ר' יהושע פוטר, כיוון שפרעוש הוי אינו במינו ניצוד. התוספות (שם ד"ה הצד) כתבו: ואומר ר"י בשם הרב פורת דאפילו הכי אם נושך האדם מותר ליקחנו ולהשליכו מעליו דמשום צער שרי. והוסיפו התוספות (שם) אבל אם הוא באותו ענין על האדם שאינו ירא שינשכנו, כגון על סרבלו מבחוץ, אסור ליטלו, אבל יכול להפילו מעליו [ואין בזה משום מוקצה, כמו שהתירו טלטול קוץ ברה"ר (מב.), כן כתב רא"ש פי"ד סי' א]. וכן כתב השו"ע (שטז, ט).

אם הפרעוש על סרבלו מבפנים, אך עדיין אינו עוקצו, כתב הב"י שהיא מחלוקת הפוסקים האם מותר לצודו: סמ"ג (לאוין סה יד סוע"ד), סמ"ק (סי' רפב עמ' רצא), הג"מ (פרק י' אות ש) וטור אוסרים, ואילו הר"ן (שבת לח: ד"ה גמ' הצד) והרב המגיד (פ"י הכ"ד) בשם התוספות ובשם הרשב"א (חי' שם ד"ה הצד פרעוש) מתירים. כדעת המתירים נראה גם מדברי רש"י (שם ד"ה הצד פרעוש), שפירש הצד פרעוש ממקום שאינו ניצוד ועומד, כגון מעל גבי קרקע או מבגדיו מבחוץ. עכ"ל. משמע מדבריו שכשהוא על בגדו מבפנים הוי כניצוד ועומד ושרי. להלכה, מסתימת השו"ע משמע שדעתו להחמיר, אבל המ"ב (סקל"ז) כתב שיש מקילין, והוסיף שאם אפשר לו להפיל הפרעוש לארץ בלי ליטלו ביד נכון להחמיר בזה.

זר זהב סביב

מ"ב (סקל"ו) – ואם הוא ספק לו בלילה אם הוא כינה או פרעוש, מותר לצָדה.
מכיוון שזהו ספיקא דרבנן (עיין שעה"צ).

בעלי חיים ביתיים

סעיף יב

יב. בעלי חיים שמזונותיהם עליך וחוזרים לכלובן

זה השולחן

שו"ע שטז, יב

חיה ועוף שברשותו מותר (מ"ב סקנ"ג – ואפילו כשיצאו מן הבית מותר) לצודן (מ"ב סקנ"ד – ובלבד שלא יטלם בידו, שכל בע"ח מוקצים הם), והוא שלא ימרודו; אבל אם הם מורדים, אסור לתפסם אפילו בחצר, אם החצר גדול שאם לא גדלו בין בני אדם היו צריכים מצודה. הגה: וי"א דאסור לצוד חיה ועוף שברשותו ואם צדן, פטור (ביאור הלכה ד"ה וי"א – ואפילו לצודם מביבר גדול אסור, אבל מביבר קטן מותר. ועיין במ"ב סקנ"ז שבמקום פסידא אין למחות ביד התינוקות שצדים אותם. וכן מותר לגוי לצודן, או לצוד אותם על ידי צידה שאיסורה מדרבנן, כגון לעמוד בפניהם או להכניסם לביבר גדול). אבל פרה וסוס, וכל שכן שאר חיה ועוף שמרדו, אם צדן חייב חטאת, וכן עיקר. חתול, דינה כשאר חיה ואסור לתפשה בשבת.

סביב לשולחנך

צידת בעלי חיים ביתיים – המקורות בחז"ל

בגמרא מסכת שבת (קז.) תנן חיה או עוף שברשותו הצדן פטור. ונראה לפי זה שצידת בעלי חיים ביתיים אסורה מדרבנן. בירושלמי (פ"ד סוף ה"א) כתבו על זה, לא אמרן אלא שברשותו הא אינן ברשותו חייב. אמר רבי יוסי הדא אמרה שור שמרד הצדו בשבת חייב. עכ"ל. העולה מדברי הירושלמי שצידת בעל חיים שברשותו, שכעת ברח ומרד, אסורה מהתורה. דברי הירושלמי הללו הובאו ברשב"א (שבת קז. ד"ה חיה) וכן בהרב המגיד (פ"י הכ"ד) ובהגהות מיימוניות (פ"י אות ר).

מאידך גיסא, במסכת ביצה (כד.) תנן זה הכלל כל המחוסר צידה אסור ושאינו מחוסר צידה מותר. ובגמרא (שם) היכי דמי מחוסר צידה, אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: כל שאומר הבא מצודה ונצודנו. אמר ליה אביי: והא אווזין ותרנגולין, שאומרים הבא מצודה ונצודנו, ותניא: הצד אווזין ותרנגולין ויוני הרדיסאות - פטור. אמר רבה בר רב הונא אמר שמואל: הללו באין לכלובן לערב, והללו אין באין לכלובן לערב. והרי יוני שובך ויוני עלייה, דבאין לכלובן לערב. ותניא: הצד יוני שובך ויוני עלייה, וצפרים שקננו בטפיחין בבירות חייב. אלא אמר רבה בר רב הונא אמר שמואל: הללו באין לכלובן לערב ומזונותן עליך, והללו באין לכלובן לערב ואין מזונותן עליך. רב מרי אמר: הני עבידי לרבויי והני לא עבידי לרבויי. - כולהו נמי עבידי לרבויי - לכלובן קאמרינן דעבידי לרבויי (פורחין עד קינן, וצריך לעלות אחריהן, וגם שם נשמטין ממנו ויורדין. רש"י).

מחיבור המקורות הנ"ל עולה כך: במסכת שבת (קז.) משמע שהצד בעל חיים "שברשותו" הוא "פטור", ואם הם מורדים, מובא בירושלמי שחייב. כמו כן במסכת ביצה מבואר שהצד אווזין

ותרנגולין ויוני הרדיסאות "פטור". ונחלקו האמוראים (שם) מאיזו סיבה נשתנו אלו, שהצדם "פטור": לדעת רבה בר רב הונא טעם הפטור הוא מכיוון שבאין לכלובן בערב ומזונותן עליך. מדבריו משמע שבכך בעל החיים נעשה לבן תרבות ונחשב כניצוד ועומד, ואז מותר לצודו אף ברה"ר (ע"פ רש"י שם ד"ה לכלובן, ר"ח, מג"א תצז סק"ז). רב מרי חילק אחרת, דאלו הם בעלי חיים שלא עבידי לרבויי ולכן פטור, כיוון שנוח לתופסם. מדבריו משמע שאי עבידי לרבויי חייב. דיוני הראשונים נסובו כיצד להבין את הסתירה בין הגמרות האלו.

שיטת המתירים צידת בעלי חיים ביתיים

לדעת הרא"ש (ביצה פ"ג סי' א) בשם העיטור (ח"ב הל' יו"ט מחלוקת ה' קמג:) האי 'פטור' הנזכר במשנה במסכת שבת פטור ומותר הוא, וכן כתב הרשב"א[20] (שם). ואף הגהות מיימוניות (פ"י אות ר) הביא אפשרות זו (אך החמיר למעשה, כמו שנציין כעת), ואין חילוק בדין זה בין שבת ליו"ט. כן פסקו השו"ע (שטז, יב) ורש"ל (בתשובה סי' י). לפי הבנה זו, כל שבעל החיים הוא בן תרבות ובא לכלובו בערב ומזונותיו עליך, מותר לצודו אף לכתחילה, בין בשבת ובין ביו"ט[21]. כן פסק הגר"ע יוסף (חזון עובדיה שבת ח"ה עמ' קא).

עוד נחלקו הפוסקים, לדעת הרא"ש (שם) כל שמזונותיו עליך וחוזרין לכלובן, מותר לצודן אפילו מחוץ לכלובן אפילו אם קשה לתופסן, כדעת רבה בר רב הונא. אומנם מלשון הר"ן משמע שחוששים לדעת רב מרי, וכל שקשה לתופסן והחצר גדולה, אפילו אם חוזרין לכלובן ומזונותיהן עליך, מחזי כעין צידה ואסור, על כל פנים מדרבנן. כסברה זו החמירו האחרונים (פמ"ג א"א סקכ"ו, מ"ב סקנ"ו, שעה"צ סקפ"ב, כן כתב בשעה"צ תצז סקמ"ח בשם החמד משה). המדובר כאן הוא שקשה לתופסן אך אינן מורדות לגמרי, כי במורדות לגמרי הרי צידתן אסורה מדאורייתא, כמבואר בירושלמי (שהובא לעיל).

שיטת האוסרים צידת בעלי ביתיים

הגהות מיימוניות (שם) בשם רבנו ברוך כתב שיש להחמיר, שהאי צדן פטור ואסור הוא, ואם מרדו אסור לצודן מדאורייתא, כמובא בירושלמי לעיל. אכן רק ביו"ט התירו לצודן משום שמחת יו"ט אפילו לכתחילה, ואפילו מרשות הרבים (בתנאי שלא מרדו כאמור). לדבריו, מתפרשת המשנה במסכת שבת, גבי חיה ועוף שברשותו הצדן פטור, דהיינו פטור ואסור. כן כתב הרמב"ם (פ"י הכ"ד). בביאור הלכה (ד"ה ויש אומרים) כתב שכן היא גם דעת הרמב"ן (שבת קו: ד"ה ואין), רבנו ירוחם (נתיב יב ח"י), רוקח (סי' עח), יראים (סי' עדר), ראב"ן (מובא בשלטי הגבורים על הגהות מרדכי פט"ז אות א) ואגודה (סי' קכ). כך גם החמירו הרמ"א (שם), משאת בנימין (סי' ח), המג"א (סקכ"ו) ומ"ב (סקנ"ז).

בביאור הלכה (ד"ה ויש אומרים) מבואר שאף שאיסור צידת חיה ועוף שברשותו הוא מדרבנן בלבד, יש לאסור אפילו אם צדן מביבר גדול. אבל אם צדן מתוך ביבר קטן, מותר לדברי הכל, אף אם מורדות (ביה"ל שם, מ"ב סקנ"ה. וזה שלא כדעת ט"ז שהבין שלהגהות מיימוניות ודעימיה אסור לצודן אפילו מביבר קטן).

---

20 אלא משום דקתני ביוני שובך ויוני עלייה חייב לפי שהיא צידה גמורה, תנא הכא פטור. ואע"ג דאמר שמואל (שבת קז.) כל פטורי דשבת פטור אבל אסור חוץ מצידת צבי וצידת נחש ומפיס מורסא בשבת, ההוא כללא בפטורי דתנו במתני' בלחוד הוא (רשב"א שם).

21 לגר"א שיטה ממוצעת: באווזין ותרנגולין דמזונותן עליך מותר לתופסן, כיוון דלא עבידי לרבויי, ובזה עוסקת הגמרא בביצה, ואילו בשאר חיה ועוף, שאין מזונותן עליך, אסור לתופסן מדרבנן, ובזה מיירי הגמרא בשבת. כעין זה גם במאירי מחלק בין בע"ח בייתין למדבריים שגידלן ונעשו בני תרבות. עוד עיין בביה"ל (ד"ה לצוד) מה שהתקשה בחילוק זה.

יג. בעלי חיים שאינם בורחים מפני האדם

זר זהב סביב

בעלי חיים שאינם בורחים כלל מבני אדם, כגון חיות מחמד וכדומה, מותר לצודם לכל הדעות (אך נחלקו הפוסקים אם יש איסור לטלטלם).

כן כתב משנה ברורה (סקנ"ז) בשם החיי אדם, ועוד כתב (סקנ"ט) שבפרה וסוס לא שייכת צידה כלל אפילו לא מדרבנן, כי אינם עשויים להישמט מתחת ידי האדם (בתנאי שלא מרדו, כמבואר לעיל).

לעניין טלטול בעלי חיים ביתיים, עיין דעת ה"ר יוסף המובאת בתוספות (שבת מה: ד"ה הכא) המתיר לטלטל ציפורים המצפצות בכלובן, וכן התיר בשו"ת מהר"ח או"ז (סי' פא), אבל הביא (שם) שהרא"ש חלק עליו ואסר. גם באחרונים דנו בזה, כמובא בדברי הגרש"ז (שלחן שלמה שח, עד) ושו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סו"ס טז) ובדברי הגר"ע יוסף (שו"ת יביע אומר ה, כו). ואכמ"ל.

יד. האם יש צידה באדם

זר זהב סביב

יש מהאחרונים המצדדים שיש איסור צידה גם באדם, אך רוב הפוסקים חולקים על זה.

בקובץ על הרמב"ם (פ"י הכ"ב) ובשו"ת אבני נזר (סי' קפט אות כב) למדו שיש איסור צידה באדם מדברי הגמרא במנחות (סד.) ומדברי התוספות (שם ד"ה להעלות דגים) שמשמע מהם שהמעלה תינוק טובע ודגים, הוי צד אלא שפטור משום שהוא פיקוח נפש. הרבה אחרונים הקשו על דברים אלו, שהרי אדם הוי אינו במינו ניצוד ועוד שזו מלאכה שאינה צריכה לגופה. גם ברמ"א (שלט, ד) אסר לתפוס ולהכניס אדם לבית הסוהר רק מטעם דהוי בכלל דין ואין דנים בשבת, משמע שבלא זה, היה מותר ומכאן שאין באדם משום צידה. כן במ"ב (שלט סקי"ד) התיר לחבוש מי שיש חשש שיברח ויעגן את אשתו. ובשמירת שבת כהלכתה (פכ"ז הערה קיט) כתב בשם הגרש"ז, שאפילו מי שנגמר דינו למיתה וצדים אותו להורגו, אפשר דליכא שום איסור אפילו למי שמחייב משום מלאכה שאינה צריכה לגופה, כי דווקא בשוטה הבורח מבני אדם ומתבודד ביערות ובמדברות יש מקום לדון שמא מחמת שמכוון להישמט מתחת יד בנ"א, אולי חייבים על צידתו גם כדבר שבמינו ניצוד וכו', אבל במי שנמצא כל הזמן בחברת אנשים וכו' אין נחשב זה צידה. בשו"ת ציץ אליעזר (חט"ו סי' מא) הביא את כל הדיון הנ"ל וכתב שאין ספק שאין איסור צידה בזה, וכן כתב בחזון עובדיה (שבת ה עמ' קו).